

JESÚS HUERTA DE SOTO

PIENIĄDZ,
KREDYT BANKOWY

I CYKLE
KONIUNKTURALNE

INSTYTUT LUDWIGA VON MISESA

PIENIĄDZ,
KREDYT BANKOWY

I CYKLE
KONIUNKTURALNE

NBP

N a r o d o w y B a n k P o l s k i

Publikacja dofinansowana ze środków
Narodowego Banku Polskiego

Wydanie wsparli także:

Jesús Huerta de Soto
Andrzej Barański
Krzysztof Dymicki
Mikołaj Stempel

JESÚS HUERTA DE SOTO

PIENIĄDZ,
KREDYT BANKOWY

I CYKLE
KONIUNKTURALNE

Przełożył Grzegorz Łuczkiewicz

Instytut Ludwiga von Misesa
Warszawa 2009

Jesús Huerta de Soto
Pieniądz, kredyt bankowy i cykle koniunkturalne

First Spanish edition 1998: *Dinero, Crédito Bancario y Ciclos Económicos*
Second English edition 2008: *Money, Bank Credit, and Economic Cycles*
Copyright © 2009 Fundacja Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa

Tłumaczenie z języka angielskiego: *Grzegorz Łuczkiewicz*
(rozdział pierwszy tłumaczył *Mateusz Machaj*)

Tłumaczenie cytatów z oryginałów włoskich, francuskich,
łacińskich i starogreckich: *Weronika Sygowska-Pietrzyk* (WS-P)

Redakcja naukowa: prof. *Witold Kwaśnicki* (WK),
dr *Rafał Wojciechowski* (RW, rozdziały I–III), *Mateusz Machaj*

Redakcja językowa: *Anna Szymanowska, Witold Falkowski*

Indeksy, korekta: *Wydawnictwo Verbariusz*,
www.verbariusz.pl

Projekt okładki i stron tytułowych: *Barbara Bernardyn*

ISBN 978-83-926160-4-7

Instytut Ludwiga von Misesa
ul. Długa 44/50, pokój 214
00-241 Warszawa
www.mises.pl
mises@mises.pl

Łamanie: *PanDawer*
www.pandawer.pl

Druk i oprawa: Drukarnia GS, Kraków

Wydanie I

Spis treści

Przedmowa do wydania polskiego	XV
Przedmowa do wydania amerykańskiego	XXV
Przedmowa do drugiego wydania hiszpańskiego	XXVII
Wprowadzenie	XXIX

ROZDZIAŁ I

PRAWNY CHARAKTER NIEPRAWIDŁOWEGO DEPOZYTU PIENIĘŻNEGO

1. Podstawowe definicje: kontrakty pożyczki (mutuum) i użyczenia (commodatum) a kontrakt przechowania	1
Kontrakt commodatum	1
Kontrakt mutuum	2
Kontrakt przechowania (depozytowy)	3
Depozyt dóbr określonych co do gatunku (kontrakt depozytu „nieprawidłowego”)	3
2. Społeczna i gospodarcza rola depozytu nieprawidłowego	5
Podstawowa cecha pieniężnego depozytu nieprawidłowego	5
Konsekwencje niespełnienia podstawowego zobowiązania zawartego w umowie depozytu nieprawidłowego	7
Orzeczenia sądowe, w których odwoływano się do podstawowych zasad prawnych dotyczących pieniężnego depozytu nieprawidłowego (wymogu stuprocentowych rezerw)	8
3. Podstawowe różnice między kontraktem pieniężnego depozytu nieprawidłowego a kontraktem pożyczki pieniężnej	9
Zakres przeniesienia praw własności w każdym kontrakcie	10
Podstawowe różnice ekonomiczne między obydwooma typami kontraktów	10
Podstawowe różnice prawne między obydwooma kontraktami	13
4. Odkrycie przez znawców prawa rzymskiego ogólnych zasad dotyczących pieniężnego depozytu nieprawidłowego	14
Menger, Hayek i Leoni o kształtowaniu się tradycyjnych zasad prawodawstwa	14
Podstawowe różnice między zasadniczo odmiennymi rodzajami kontraktów	15

Jurisprudencja rzymska	18
Depozyt nieprawidłowy w prawie rzymskim	20

ROZDZIAŁ II

HISTORYCZNE PRZYKŁADY NARUSZANIA ZASAD PRAWNYCH REGULUJĄCYCH UMOWĘ NIEPRAWIDŁOWEGO DEPOZYTU PIENIĘŻNEGO

1. Wprowadzenie	27
2. Bankowość w Grecji i Rzymie	30
<i>Trapezitei</i> , czyli greccy bankierzy	30
Bankowość w świecie helleńskim	37
Bankowość w Rzymie	39
Bankructwo chrześcijańskiego banku Kaliksta	40
<i>Societates argentariae</i>	41
3. Bankierzy w późnym średniowieczu	43
Odrodzenie bankowości depozytowej w śródziemnomorskiej Europie	45
Kanoniczny zakaz lichwy i „depositum confessatum”	47
Bankowość we Florencji w XIV wieku	52
Bank Medyceuszów	53
Bankowość w Katalonii w XIV i XV wieku: <i>Taula de Canvi</i>	55
4. Bankowość za panowania Karola V i doktryna szkoły salamanckiej	57
Rozwój bankowości w Sewilli	58
Szkoła salamancka a działalność banków	61
5. Nowa próba legitymizacji bankowości:	
Bank Amsterdamski. Bankowość w XVII i XVIII wieku	73
Bank Amsterdamski	73
David Hume a Bank Amsterdamski	76
Sir James Steuart i Adam Smith a Bank Amsterdamski	77
Banki Szwecji i Anglii	80
John Law i osiemnastowieczna bankowość we Francji	82
Richard Cantillon i podstępne pogwałcenie umowy nieprawidłowego depozytu pieniężnego	84

ROZDZIAŁ III
PRÓBY PRAWNEGO UZASADNIENIA BANKOWOŚCI
OPARTEJ NA REZERWIE CZĄSTKOWEJ

1. Wprowadzenie	87
2. Dlaczego nie można zrównać depozytu nieprawidłowego z pożyczką, czyli kontraktem <i>mutuum</i>	90
Źródła zamętu	90
Błędna doktryna prawa zwyczajowego	94
Doktryna hiszpańskich kodeksów prawa cywilnego i prawa handlowego	96
Krytyka prób zrównania umowy nieprawidłowego depozytu pieniężnego z pożyczką bądź umową <i>mutuum</i>	101
Odmienne przyczyny i cele obu umów	102
Pojęcie porozumienia milczącego lub dorozumianego	106
3. Niezadowalające rozwiązanie: przededefiniowanie pojęcia dostępności	112
4. Nieprawidłowy depozyt pieniężny, transakcje z umową odkupu oraz umowy ubezpieczenia na życie	119
Siedem możliwych sposobów prawnego zaklasyfikowania umowy depozytu bankowego z rezerwą częściową	119
Transakcje z umową odkupu	120
Przypadek umów ubezpieczenia na życie	123

ROZDZIAŁ IV
PROCES EKSPANSJI KREDYTOWEJ

1. Wprowadzenie	127
2. Rola banku jako rzeczywistego pośrednika w przypadku umowy pożyczki	131
3. Rola banku w przypadku umowy bankowego depozytu pieniężnego	135
4. Skutki wykorzystania przez bankierów depozytów na żądanie – przypadek jednego banku	138
Kontynentalny system rachunkowości	139
Praktyki księgowe w krajach anglosaskich	147
Zdolność ekspansji kredytowej i kreowania depozytów w przypadku izolowanego banku	152

Przypadek bardzo małego banku	157
Ekspansja kredytowa i tworzenie depozytów <i>ex nihilo</i> w przypadku jednego banku monopolistycznego	160
5. Ekspansja kredytowa i tworzenie nowych depozytów w całym systemie bankowym	164
Tworzenie pożyczek w systemie małych banków	168
6. Kilka dodatkowych trudności	174
Ekspansja inicjowana równocześnie przez wszystkie banki	174
Wpływ podaży pieniądza z systemu bankowego	180
Utrzymywanie rezerw przekraczających wymagane minimum	182
Różne wymagane rezerwy dla różnych rodzajów depozytów	183
7. Analogie pomiędzy kreowaniem depozytów a emisją banknotów bez pokrycia	184
8. Proces kurczenia się kredytu	191

ROZDZIAŁ V

BANKOWA EKSPANSJA KREDYTOWA I JEJ WPŁYW NA SYSTEM GOSPODARCZY

1. Podstawy teorii kapitału	199
Ludzkie działanie jako ciąg subiektywnych etapów	200
Kapitał i dobra kapitałowe	204
Stopa procentowa	213
Struktura produkcji	218
Kilka uwag dodatkowych	223
Krytyka mierników wykorzystywanych w rachunku narodowym	230
2. Wpływ zwiększenia kredytu mającego pokrycie we wcześniejszym wzroście dobrowolnych oszczędności na strukturę produkcji	235
Trzy rodzaje procesu dobrowolnego oszczędzania	235
Zapisy księgowe oszczędności kierowanych na pożyczki	237
Zagadnienie pożyczek konsumpcyjnych	238
Wpływ dobrowolnych oszczędności na strukturę produkcji	239
Po pierwsze: skutek wywołany nową nierównomiernością zysków osiągniętych na różnych etapach produkcji	240
Po drugie: wpływ spadku stopy procentowej na cenę rynkową dóbr kapitałowych	245

Po trzecie: efekt Ricarda	248
Ostateczny wynik: wyłonienie się nowej, bardziej kapitałochłonnej struktury produkcji	251
Teoretyczne rozwiązanie „paradoksu oszczędzania”	259
Przypadek gospodarki w regresji	261
3. Skutki ekspansji kredytu bankowego pozbawionego pokrycia we wzroście oszczędności: teoria austriacka, czyli teoria cyklu koniunkturalnego oparta na kredycie fiducyjnym	262
Skutki ekspansji kredytowej dla struktury produkcji	263
Spontaniczna reakcja rynku na ekspansję kredytową	274
4. Bankowość, stopy rezerwy częściowej i prawo wielkich liczb	291

ROZDZIAŁ VI

DODATKOWE ROZWAŻANIA

NA TEMAT TEORII CYKLU KONIUNKTURALNEGO

1. Dlaczego kryzys nie wybucha wtedy, gdy nowe inwestycje finansuje się realnymi oszczędnościami (nie występuje ekspansja kredytowa)	301
2. Możliwość odroczenia wybuchu kryzysu: teoretyczne wyjaśnienie procesu stagflacji	303
3. Kredyt konsumpcyjny a teoria cyklu	307
4. Autodestruktywny charakter sztucznego boomu spowodowanego ekspansją kredytową: teoria „wymuszonych oszczędności”	309
5. Marnotrawstwo kapitału, niewykorzystane moce produkcyjne i błędne inwestowanie zasobów produkcyjnych	312
6. Ekspansja kredytowa jako przyczyna masowego bezrobocia	315
7. Rachunek dochodu narodowego niewłaściwie odzwierciedla różne etapy cyklu koniunkturalnego	316
8. Przedsiębiorczość a teoria cyklu	318
9. Polityka stabilizacji ogólnego poziomu cen i jej destabilizujący wpływ na gospodarkę	320
10. Jak uniknąć cykli koniunkturalnych: zapobieganie kryzysowi gospodarczemu i wychodzenie z niego	326

11. Teoria cyklu a niewykorzystane zasoby – ich rola na początkowych etapach boomu	332
12. Niezbędne zacieśnienie kredytu w fazie recesji: krytyka teorii „wtórnej depresji”	334
13. Gospodarka „maniakalno-depresyjna”: tłumienie ducha przedsiębiorczości i inne negatywne skutki wywoływane w gospodarce rynkowej przez powracające cykle koniunkturalne	343
14. Wpływ fluktuacji gospodarczych na giełdę	345
15. Wpływ cyklu koniunkturalnego na sektor bankowy	350
16. Marks, Hayek i pogląd, że kryzysy gospodarcze są nieodłącznie związane z gospodarką rynkową	351
17. Dwie uwagi dodatkowe	356
18. Dowody empiryczne w sprawie przedstawionej teorii cyklu	357
Cykle koniunkturalne przed rewolucją przemysłową	360
Cykle koniunkturalne od czasów rewolucji przemysłowej	362
„Szalone lata dwudzieste” i wielki kryzys 1929 roku	365
Recesje gospodarcze końca lat 70. i początku lat 90.	370
Inne prace dotyczące empirycznej weryfikacji austriackiej teorii cyklu koniunkturalnego	374
Podsumowanie	377

ROZDZIAŁ VII

KRYTYKA TEORII MONETARYSTYCZNEJ I KEYNESOWSKIEJ

1. Wprowadzenie	383
2. Krytyka monetaryzmu	385
Mityczna koncepcja kapitału	385
Austriacka krytyka Clarka i Knighta	389
Krytyka mechanistycznej monetarystycznej wersji ilościowej teorii pieniądza	392
Krótka uwaga w sprawie teorii racjonalnych oczekiwań	402
3. Krytyka ekonomii Keynesowskiej	407
Prawo rynków Saya	409
Trzy argumenty Keynesa w sprawie ekspansji kredytowej	410
Analiza Keynesowska jako teoria szczególna	415
Tak zwana krańcowa efektywność kapitału	417

Keynesa krytyka Misesa i Hayeka	418
Krytyka Keynesowskiej koncepcji mnożnika	419
Krytyka zasady „akceleratora”	424
4. Tradycja marksistowska a austriacka teoria cykli koniunkturalnych. Rewolucja neoricardiańska i kontrowersja w sprawie „podwójnego przełączenia”	428
5. Wnioski	432
6. Dodatek na temat towarzystw ubezpieczeniowych na życie i innych niebankowych pośredników finansowych	438
Towarzystwa ubezpieczeń na życie jako prawdziwi pośrednicy finansowi	439
Wartości wykupu a podaż pieniądza	444
Naruszenie tradycyjnych zasad ubezpieczeń na życie	446
Inni prawdziwi pośrednicy finansowi: fundusze inwestycyjne oraz holdingi inwestycyjne	448
Uwagi szczegółowe co do ubezpieczenia kredytu	449

ROZDZIAŁ VIII

TEORIA BANKOWOŚCI CENTRALNEJ I WOLNEJ

1. Krytyczna analiza szkoły bankowości	454
Koncepcja bankowości, koncepcja obiegu pieniężnego i szkoła salamancka	454
Odpowiedź świata anglojęzycznego na scholastyczne koncepcje pieniądza bankowego	462
Spór pomiędzy szkołą obiegu pieniężnego a szkołą bankowości	470
2. Dyskusja obrońców banku centralnego i rzeczników wolnej bankowości	475
Argumentacja Parnella na rzecz wolnej bankowości oraz odpowiedzi McCullocha i Longfielda	476
Sztuczny spór między zwolennikami bankowości centralnej i wolnej	477
Argumentacja na rzecz banku centralnego	478
Stanowisko teoretyków szkoły obiegu pieniężnego broniących systemu wolnej bankowości	482

3. „Twierdzenie o niemożliwości socjalizmu” i jego zastosowanie do banku centralnego	488
Teoria niemożliwości koordynacji społecznej opartej na instytucjonalnym przymusie, czyli naruszeniu tradycyjnych zasad prawnych	490
Zastosowanie twierdzenia o niemożliwości socjalizmu do banku centralnego i systemu bankowości opartej na rezerwie częściowej	491
Wniosek: niepowodzenie ustawodawstwa bankowego	506
4. Krytyczne spojrzenie na współczesną szkołę wolnej bankowości opartej na rezerwie częściowej	509
Błędna podstawa analizy: popyt na środki fiducjarne uznawany za zmienną egzogeniczną	512
Możliwość jednostronnego zainicjowania ekspansji kredytowej przez system wolnej bankowości oparty na rezerwie częściowej	516
Teoria „równowagi pieniężnej” w wolnej bankowości opiera się wyłącznie na analizie makroekonomicznej	519
Pomieszczenie pojęć oszczędzania i popytu na pieniądź	525
Kłopot z historycznymi ilustracjami systemów wolnej bankowości	530
Nieznajomość argumentów prawnych	534
5. Wniosek: pozorna rozbieżność stanowisk zwolenników bankowości centralnej i obrońców wolnej bankowości opartej na rezerwie częściowej	539

ROZDZIAŁ IX

PROPOZYCJA REFORMY BANKOWOŚCI.

TEORIA WYMAGU STUPROCENTOWEJ REZERWY

1. Historia współczesnych teorii wspierających wymóg stuprocentowej rezerwy	541
Propozycja Ludwiga von Misesa	542
Friedrich A. Hayek i propozycja wymogu stuprocentowej rezerwy	547
Murray N. Rothbard i propozycja czystego standardu złota z wymogiem stuprocentowej rezerwy	549
Maurice Allais – europejski obrońca wymogu stuprocentowej rezerwy	551
Dawna tradycja szkoły chicagowskiej wspierania wymogu stuprocentowej rezerwy	553

2. Nasza propozycja reformy bankowości	557
Całkowita swoboda wyboru pieniądza	557
System pełnej swobody bankowości	560
Zobowiązanie wszystkich podmiotów w systemie wolnej bankowości do przestrzegania tradycyjnych zasad i reguł prawnych, zwłaszcza wymogu stuprocentowej rezerwy dla depozytów na żądanie	561
Jak wyglądałby system finansowy i bankowy w całkowicie wolnym społeczeństwie?	562
3. Analiza zalet proponowanego systemu	564
4. Odpowiedzi na ewentualne zastrzeżenia wobec naszej propozycji reformy pieniężnej	575
5. Analiza ekonomiczna procesu reformy i przejścia do proponowanego systemu pieniężnego i bankowego	595
Kilka podstawowych zasad strategii	595
Etapu reformy systemu finansów i bankowości	596
Znaczenie trzeciego i dalszych etapów reformy: stwarzane przez nie możliwości spłacenia długu publicznego lub zobowiązań emerytalnych systemu opieki społecznej	599
Zastosowanie teorii reformy bankowej i finansowej w odniesieniu do Europejskiej Unii Monetarnej oraz budowy sektora finansowego w gospodarkach dawnego bloku wschodniego	607
6. Wniosek. System bankowy wolnego społeczeństwa	609
 Bibliografia	 615
Indeks osób	649
Indeks rzeczowy	663